

РОЛЬ АГЕНЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ПРАВООХОРОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В БОРОТБІ З МІЖНАРОДНОЮ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

THE ROLE OF THE EUROPEAN UNION AGENCY FOR LAW ENFORCEMENT COOPERATION IN THE FIGHT AGAINST INTERNATIONAL ORGANIZED CRIME

Маринів І.І.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права Європейського Союзу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Мохончук П.С.,
*студент 3 курсу
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Стаття присвячена дослідженню правового статусу та ролі Європолу в боротьбі з міжнародною організованою злочинністю. Визначено місце даної агенції серед інших міжнародних організацій. Проаналізовано сфери діяльності, заходи, що можуть ним здійснюватись, а також специфіку та ефективність співробітництва з компетентними органами держав – членів Європейського Союзу і третіх країн.

Ключові слова: міжнародна організована злочинність, Європол, агенція, співробітництво, Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво, Меморандум.

Статья посвящена исследованию правового статуса и роли Европола в борьбе с международной организованной преступностью. Определено место данного агентства среди других международных организаций. Проанализированы сферы деятельности, меры, которые могут им осуществляться, а также специфика и эффективность сотрудничества с компетентными органами государств – членов Европейского Союза и третьих стран.

Ключевые слова: международная организованная преступность, Европол, агентство, сотрудничество, Соглашение между Украиной и Европейским полицейским офисом об оперативном и стратегическом сотрудничестве, Меморандум.

The article is devoted to the study of the legal status and role of Europol in the fight against international organized crime. The place of this agency is determined among other international organizations. The areas of activity, measures that can be carried out, as well as the specificity and effectiveness of cooperation with the competent authorities of the Member States of the European Union and third countries are analyzed.

Keywords: international organized crime, Europol, agency, cooperation, Agreement between Ukraine and The European Police Office on operational and strategic cooperation, Memorandum.

Постановка проблеми. Спільна зовнішня політика та політика безпеки (далі СЗПБ) Європейського Союзу (далі ЄС), започаткована Маастрихтським Договором у 1992 році (як II опора ЄС), окреслила таку мету, як: захист спільних цінностей, основних інтересів і незалежності Союзу; зміцнення безпеки Союзу і його держав-членів усіма способами; збереження миру і зміцнення міжнародної безпеки; сприяння міжнародному співробітництву; консолідація демократії та законності, повага прав і основних свобод людини. Проте динамічний розвиток інтеграційних процесів, що мав наслідком скасування перевірок на внутрішніх кордонах держав-членів ЄС, створення Шенгенського простору, та низка інших реформ – призвели не тільки до позитивних, а й негативних процесів, що стосуються ескалації терористичних актів, зростання міжнародної організованої злочинності, тощо. Тож в умовах відкритого простору, для забезпечення поставленої мети безпекової політики Європейський Союз вимушений був вдаватись до низки заходів, серед яких вагоме значення відводиться створенню агенцій (служб, бюро), відповідальних за такі

галузеві політики Союзу, як протидія загрозам та збереження внутрішньої безпеки.

Стан дослідження. Питання безпекової політики Європейського Союзу та роль агенцій в протидії міжнародній організованій злочинності є предметом досліджень низки вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких слід відзначити А.В. Лапкіна, З.М. Макаруху, В.І. Муравйова, О.С. Проневича, Ю.Ю. Сорочика, О.Я. Трагнюк, Л.В. Чернозуба, Ю.В. Щокіна, І.В. Яковюка та інших. Досліджуючи Європол, науковці звертаються до аналізу протидії різним за своїм характером злочинам міжнародного характеру. Метою нашої статті є дослідження Європолу з точки зору міжнародного права та права Європейського Союзу, що означає місце цієї агенції серед інших міжнародних організацій, ціллю яких є протидія міжнародній організованій злочинності, а також співробітництво Європолу з державами – членами Європейського Союзу та країнами, ще не є членами ЄС.

Виклад основного матеріалу. У 1998 році Конвенцією було засновано Підрозділ Європолу

з боротьби з незаконним обігом наркотиків (Europol Drug Until), статус якого у 2009 році було змінено на агенцію, що стала іменуватись Європейським поліцейським офісом (European Police Office). Сьогодні Європол діє на підставі Регламенту Європейського Парламенту та Ради ЄС від 2016 року [1] та офіційно іменується як Агенція ЄС із правоохоронного співробітництва (далі Європол).

Даним Регламентом зазначається, що серйозні злочини часто виходять за межі внутрішніх кордонів, у зв'язку із чим Європол повинен підтримувати та посилювати діяльність держав-членів та їх співпрацю в запобіганні та боротьбі із серйозними злочинами, які зачіпають дві або більше держави-члени. Тому однією з головних цілей Європолу залишатиметься боротьба з організованою злочинністю, оскільки її масштаби, важливість і вплив потребують спільного підходу між державами-членами (п. 6).

Сьогодні Європол являє собою платформу для багатосторонньої співпраці поліцейських, митних, фінансових, імміграційних служб, органів з охорони кордонів, іноді навіть спеціальних служб держав-членів ЄС. Дана агенція проводить оперативну діяльність, спрямовану на протидію таким транскордонним загрозам, як: тероризм, торгівля людьми, незаконний обіг наркотиків, кіберзлочинність, високотехнологічні злочини, сексуальна експлуатація дітей, підробка грошей і платіжних засобів, економічна злочинність, відмивання грошей, злочини проти інтелектуальної власності, корупція, незаконна торгівля органами та тканинами людини та інші форми тяжких злочинів.

Про важливість діяльності Європолу свідчить той факт, що повноваження даної агенції закріплені на рівні Установчих актів ЄС, що не властиво для статусу агенцій, які створюються інституціями Європейського Союзу. Так, оперативна діяльність Європолу включає здійснення кримінально-розвідувальні процеси, такі як збір, зберігання, обробка, аналіз та обмін інформацією, зокрема тією, що передається органами влади держав-членів або третіми країнами чи їхніми органами (п. а ч. 2 ст. 88 ДФЄС). Завдання можуть включати також координацію, організацію та виконання слідчих та оперативних дій, що проводяться спільно з компетентними органами влади держав-членів або у складі спільних слідчих груп, а за потреби – у зв'язку з Євроюстом (п. б ч. 2 ст. 88 ДФЄС) [2, с. 66].

Безумовно, архітектура безпеки в контексті боротьби з міжнародною організованою злочинністю – це багатогранний механізм, який включає значну кількість міжнародних структур, що діють на різних рівнях співробітництва. Умовно можна виділити: 1) глобальний рівень; 2) рівень ЄС; 3) регіональний 4) національний рівень. Так, на глобальному рівні слід відзначити Управління ООН із наркотиків і злочинності (UNODC), Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол), Організацію з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) або Групу з розробки фінансових заходів щодо протидії з відмивання грошей (FATF). На рівні ЄС, окрім Євро-

полу, слід згадати, серед іншого про Шенгенську платформу, Європейський офіс посилення судової співпраці (Євроюст), Європейський поліцейський коледж (СЕPOL), Європейську агенцію з охорони зовнішніх кордонів держав – членів ЄС (FRONTEX), Європейське бюро боротьби з шахрайством (OLAF), Європейський ситуаційний центр (SITCEN) тощо. На рівні регіональної співпраці існує Американське поліцейське співтовариство (AMERIPOL), Робоча група з організованої злочинності Балтійського моря (BSTF-OC), або Регіональний центр боротьби з транскордонним злочиним, Південно-східна європейська ініціатива співробітництва (SECI). Національний рівень включає компетентні органи державної влади, діяльність яких спрямована на контроль, протидію та боротьбу зі злочинністю [3, с. 72].

Європол займає центральне місце в даній архітектурі забезпечення безпеки, оскільки на глобальному рівні Європол повторює компетенцію Інтерполу щодо обміну інформацією. На рівні ЄС обов'язки Європолу збігаються з FRONTEX у сфері стратегічного аналізу, Шенгенської платформи для обміну інформацією та СЕPOL для підготовки поліції. Дублювання прав обміну інформацією виникає на регіональному рівні, де аналогічні компетенції займають BSTF-OC і SECI. Це дуже важливо, оскільки тільки на національному рівні держав – членів ЄС існує понад 300 установ та служб, які беруть участь у міжнародному обміні кримінальної інформацією. Тож особливістю даної агенції є дублювання оперативних повноважень з іншими організаціями.

Щодо відносин Європолу з національними правоохоронними органами, то необхідно зазначити, що агенція виступає в ролі доповнення, субсидіарного елементу до роботи національного рівня. Європол не наділений виконавчими повноваженнями, а його посадові особи не мають права заарештовувати підозрюваних або діяти без попереднього дозволу компетентних органів держав-членів [4, с. 135]. Будь-які оперативні дії Європолу повинні здійснюватись у зв'язку з та за згодою органів влади держави-члена або держав-членів, на території яких вони застосовуються. Застосування примусових заходів є виключним обов'язком компетентних національних органів (ч. 3 ст. 88 ДФЄС). Використання ж інформації та розвідки, що передаються за участю Європолу в рамках проведених розслідувань та діяльності спільних груп розслідування, підлягають такому ж режиму захисту даних, як якщо б вони були отримані в приймаючій державі-члені.

З іншого боку, Європол несе відповідальність за виконання всіх заходів, що підтримують цю діяльність, насамперед інформаційного, аналітичного та координаційного характеру (наприклад, початок діяльності одночасно в різних державах-членах). Реальна оперативна підтримка Європолу в основному включає в себе розвідувальну допомогу, а саме обмін інформацією та аналіз кримінальної розвідки. Європол збирає інформацію від держав-членів, обробляє, аналізує та розповсюджує. Із цією метою Європол управляє спеціальною комп'ютерною системою, що

використовується всіма державами-членами. Обмін розвідувальними даними з державами-членами відбувається на двох рівнях: стратегічному (аналіз злочинності, оцінка загрози) та оперативному (надання експертних знань і технічної підтримки для потреб у поточних справах). У порівнянні з поліцейськими службами держав-членів дана агенція має лише обмежені повноваження, такі як ініціатива розслідування або можливість брати участь у роботі спільних слідчих груп.

З огляду на той факт, що Європол, як механізм попередження та боротьби з міжнародною організованою злочинністю, співпрацює не тільки з державами – членами ЄС, а і з третіми країнами – цікавим є дослідження співробітництва цієї агенції з Україною.

22 листопада 2016 року Європейський парламент прийняв звіт щодо проекту рішення Ради, яким затверджувалась Угода Європейського поліцейського офісу (Європолу) «Про оперативне та стратегічне співробітництво між Україною та Європолом (10345/2016 – С8-0267 / 2016 – 2016 /0811(CNS))». У звіті було зазначено, що, за даними Європолу, Україна відіграє все більш важливу роль у боротьбі з організованою злочинністю, зокрема наркотичними та економічними злочинами, торгівлею людьми та контрабандою, а також у боротьбі з мобільними (міграційними) організованими злочинними групами. Обмін інформацією між Україною та Європолом дозволить ЄС, державам-членам та Україні більш ефективно запобігати тероризму, організованій злочинності та іншим формам її прояву, а також здійснювати боротьбу з нею. Окрім обміну інформацією, угода також створить нові можливості для навчання та превентивних заходів. У звіті також зазначалось, що підписання цієї угоди про оперативне та стратегічне співробітництво стане підґрунтям для подальшої координації стратегій, планів щодо злочинних сфер між ЄС і його державами-членами та Україною. Крім того, тісніше співробітництво між ЄС, його державами-членами та Україною є прикладом узгодженості, взаємодоповненням

та зближенням, яке відбувається і в інших сферах, таких як мобільність європейських та українських громадян [5].

У 2017 році набрала чинності Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво, метою якої було окреслено підтримку України та держав – членів Європейського Союзу в запобіганні і боротьбі з міжнародною організованою злочинністю та тероризмом шляхом обміну інформацією між Україною та Європолом. Європол може запрошувати експертів з України для взаємодії з групами аналізу (ст. 17 Угоди). Україна і Європол пропонують одна одному надання підтримки у створенні та функціонуванні спільних слідчих груп (ст. 18 Угоди) [6].

Захист інформації, якою обмінюються Сторони, регулюється Меморандумом про взаєморозуміння стосовно конфіденційності та забезпечення збереження інформації, укладеним між Сторонами. Такий Меморандум включає в себе, зокрема, положення щодо організації системи безпеки Сторін, навчань і тренінгів, стандартів перевірки для секретної роботи, таблицю еквівалентності, процедуру обробки інформації з обмеженим доступом та оцінки забезпечення збереження інформації. Обмін інформацією з обмеженим доступом можливий лише за умови укладення Меморандуму між Україною та Європолом про взаєморозуміння стосовно конфіденційності та забезпечення збереження інформації [6].

Висновки. Європейський Союз створив потужний субсидіарний механізм, який на високому рівні здійснює оцінку можливих загроз із метою попередження міжнародної організованої злочинності, а також підтримку та координацію операцій компетентних органів держав-членів та третіх країн. Еволюціонування правового статусу Європолу є свідченням постійного вдосконалення системи безпеки ЄС. Це пошук нових можливостей використання оперативних повноважень, удосконалення каналів обміну інформацією, уніфікація методів навчання та створення передових організаційних форм співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Regulation (EU) 2016/794 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol). URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0794&from=en>.
2. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали / М.В. Буроменський, Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова та ін. ; за заг. ред. М.В. Буроменського. Харків : Право, 2015. 328 с.
3. Safjański T. Pozycja Europolu w architekturze bezpieczeństwa. *Zeszyty Naukowe AON*. № 1(94). 2014. С. 71–89.
4. Право Європейського Союзу (в питаннях і відповідях) : навч.-довідк. посіб. / Т.В. Комарова та ін. ; за заг. ред. І.В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 178 с.
5. Report on the draft Council implementing decision approving the conclusion by the European Police Office (Europol) of the Agreement on Operational and Strategic Cooperation between Ukraine and Europol. URL : http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0342_PL.html.
6. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16.